

L. N. TOLSTOJ

ԲԱՅՊՆԵԼՎԵ ԱԼԳՈՐԻԼ

ՕԳԻԶ-ԴԵՏԳԻԶ-ԼԵՆԻՆԳՐԱՏ-1935

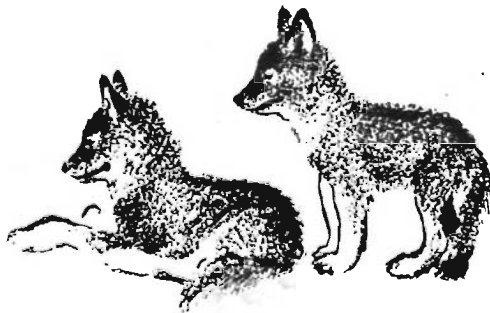
L. N. TOLSTOJ

БЭЈҢЭЛWЭ УLGURIL

LUCADIDUK ƏWƏDIT DUKUCAN
G. WASILEWIC ƏWƏNKILNUN

T. SISMAREWA, W. WLASOW ONOWURTIN

Prof. Dr. P. Šmita
dāvinājums.

lav. 31297

OGIZ — DETGIZ — LENINGRAT — 1935

Л. Н. ТОЛСТОЙ

РАССКАЗЫ О ЖИВОТНЫХ

ПЕРЕВОД НА ЭВЕНКИЙСКИЙ (ТУНГУССКИЙ) ЯЗЫК Г. ВАСИЛЕВИЧ
ПРИ УЧАСТИИ ЭВЕНКОВ-СТУДЕНТОВ ИНСТИТУТА НАРОДОВ СЕВЕРА

РИСУНКИ Т. ШИШМАРЕВОЙ И В. ВЛАСОВА

FILOL. UN FILOS.
FAKULTÄTES
BIBLIOTĒKA

ОГИЗ — ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
ЛЕНИНГРАДСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ

1935

Tuksakil

Dolbo agidil tuksakil mol, ugdaksalwatin zəwuwkil. Kəwərdil tuksakil ozimilwa¹ tadék cukawa zəwuwkil. Burduktil tuksakil gumnoldu² burduk cəməlwən zəwuwkil. Dolbo tuksakil suŋta imanna ojolin icəwunmə hoktoronmo owkil. Iləl, ɲiŋakir, sulakil, turakil, kirar ajawuwkil tuksakiwa wariwan. Tuksaki ɲuŋnət girkuzawki bisikin, nuŋanman, timatnə uzaksal, tarti zawamcal. Tuksaki ɲələkəsitwi biniwi əlbətəcəwki.

Dolbo tuksaki, ənə ɲələrə, kəwərilduli, sigilduli ɲuŋnəməlwə uzalwa ozawki. Timanillakin-nun, nuŋanɲilin ɲələwkəlin meliwkil. Tuksaki ɲinakir gogonmotin-ɲu, bəjəl turərwətin-ɲu, tolgokil cikilinmətin-ɲu, irgicil kaculinmatin-ɲu agidu doldiliwki.

¹ Ozim — tar kitema. Tala bolo burduk cəməlwən təwuwkil (baldıgat-cəwki). Tugəniwə upkatwan baldimaktal cukakar imanna hərgidəddun, biwki, ɲəɲnə baldidawər.

² Gumno — tar molduk təsiwcə tadék kaptawa dunnə ojon. Tala usiwcəlwə burduk cukalwan (oroktolwon) nəkcəwki.

Ŋāləlik sə, tuksaki ərtiki tartiki tuksaktaliwki. Zулəski hətəkəniwki, əduk-wal olokso, amaski uzaliwi hətəkəniwki. Ŋan ekunma-wal doldimi, əlēmətwi dariski hətəkəniwki. Ŋan ekun-mal nacarakin, tuksaki horoliwki, ŋan amaski hətəkəniwki. Ŋərilləkin, nuŋan hukləsiniwki.

Timatnə bəjumizəril tuksaki uzawan gələktəliwki, zunmənduli uzalin, həgdilduli hətəkəsənəldulin horoliciwki. Tuksaki zəltuməzin gajkaniwki. Tuksaki zəltumənə acin, nuŋan upkatmadukin ŋələwki.

On irgicil hutəlwər alaguzawkil

Bi hoktoli ɲənəzəcəw, tadék amarduw ərinmə doldicaw. Bəjətkən, awducarwə ətəjəcimni, ərizəcən. Nuɲan kitemawa dagzacan, ekuna-wal icəwkən zəcən.

Bi icəcim, icəm, kitemali zur irgicil (guskəl) huktiktəzəriwətin: umukən sagdi, ge ilmakta.

Ilmakta səgdənnəduwi wawcawə sonɲacanmə ɲənəwzəcən. Iktəlziwi halgarwan zawucazacan. Sagdi irgici amardulin huktizəcən.

Irgicilwə icəciksə, bi ətəjəcimninun zuktə tuksa-sincaraw. Bu ərilləw. Bəjəl ərinəwəwun doldira, ɲinakirnunmar əmərə.

Sagdi irgici, bəjəlwə, ɲinakirwa icəksə, sonɲacanmə ilmaktadék gamalcaran, səgdənnəduwi nərən. Zuktə himatmərit huktillə, amakan sokoriwra.

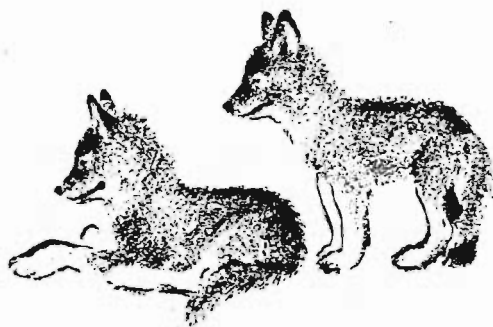
Təli bəjətkən ulgucəllən ekun binəwən copkokoduk sagdi irgici jurən, sonɲacanmə zawaran, warən, səgdənnəduwi huktiwrən.

Nuɲanman irgicitkən arcaldiran, sonɲacantiki

mikcanən. Sagdi ilmaktadu sonḡacanmə burən, ƚə-
nəwdən. Mənəkən digidəlin huktilən.

Ələ əru orakin, sagdi ilmaktaduk sonḡacanmə
garan, ətərən alaguzami.

Kiran

Kiran hokto dagadun, lamuduk gorokondu modu zujawi oran. Oksa umuktalwa tirəllən.

Umnə mo dagadun bəjəl hawalcatin. Tarmaldu kiran zutkiwi dəgnə əmərən. Cowokildun həgdi ollo lokowzoon. Bəjə ollowo icərə, mowa murəli iliksal, təpkəllə. Kīranma zololzi garadalla.

Kiran ollowi (tikiwrən) burirən. Bəjəl, nuḡanman ugiriksəl, sururə. Kīran umuk zapkalan doran. Hutəkərin, dililwar ugiriksəl, ərillə. Nuḡartin zəptiləjəwər gələcətīn. Kīran dərurən, amaski lamula dəgmi əḡi oran. Nuḡan umuktula doksa, ləpurəlziwi hutəlwi dastan. Alanzəzənə ləpurəkərwətīn ajawurazacan, gələzənəgəcin, adikuna-wal alattatin. Kīran nuḡarwatin kətəwə alanzərəkin, hutəlin sotmarit təpkəllə.

Təli kiran, ugimələ garala dəglikəsə, doran. Tugi dəgrəkin, hutəlin siḡinipcutmərīt təpkəllə, kikəllə. Təli kiran mənəkən umnəkəcirə təpkərən, ləpurəlwi naptaran, lamutki aran-aran dəgrən.

Ələ dolboltono kiran mucuran. Nuğan dunən
ojokondulin aran-aran dægzəcən. Cowokildun nən
həgdi ollo bicən. Motki dagamazana, nuğan icə-
wəttən bəjəl bisiwətin. Taduk ləpurəlwi səgdənnə-
ləwi himat nərən, umuk zapkalan doran.

Kirancikar dililwar ugirre, amğalwar ağara. Kīran,
ollolwo təkəgəksə, hutəlwi ulillən.

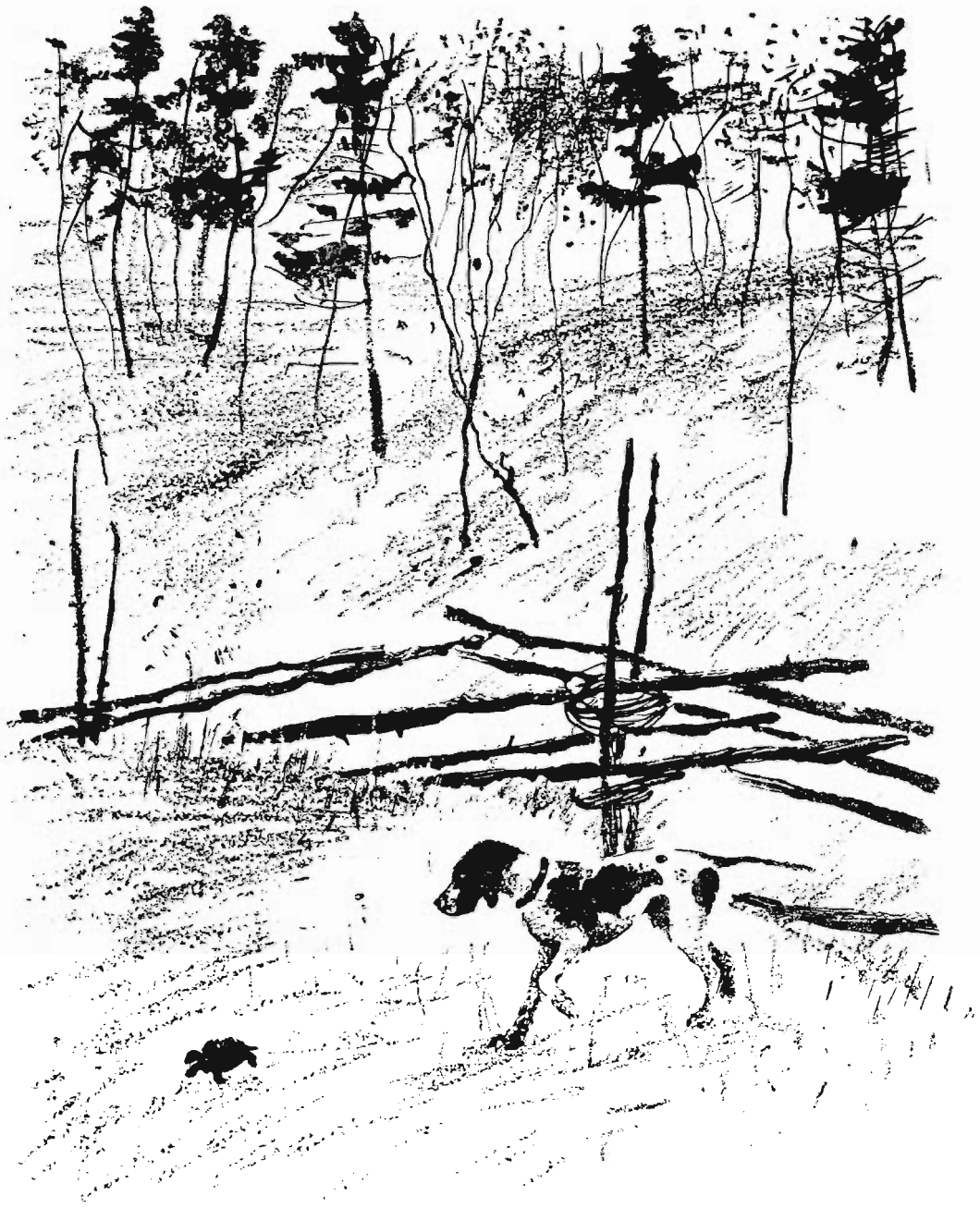

Cerepaha

Umnā bi Miltonnūn bəjusinim. Mosala isilzana, Miltonmi, irgiwi lamukaca binə, serwi cərbəkēcəzənə, amtacillan. Bi pəktirəwunmi ogodolocozono (tirəcəzənə), Miltonma haşisinim. „Helakiwa-gu, fazanmə-gu¹ munukanmə-gu (tuksakiwa-gu) gəlēktəzənən“, bi zalduwi gunim.

Milton mosatki əcə sururə. Nuşan aglantiki sururən. Bi zulāski icətcənə, amardun ɣənəzəcəw. ɣənəzəcəw, ɣənəzəcəw, umnət icəm — Milton zulādun hujukukən, awundin cerepaha tutuzərən. Koş-nomosso zulakin dilin ɣonimdu nikimnadun cunmigəcin zərinəzəcən. Cerepaha zulakirzi maşalziwi himat tutuzəcən. Səgdənnən upkacin ugdaksagacinzi nuptuwca bicən. ɣinakinma icəksə, nuşan halgarziwi dilwi zajacan, cukalduli ugduscan. Ələ, ugdaksagacin, əkiksən icəwçən. Milton, zawaksa,

¹ Fazan — tar, həlakigacin, dəgi, ələ həgditmər, guşəjil ləpurəci, alapcu ulləci. Nuşan həkuldu dunnəldu bizəwki.

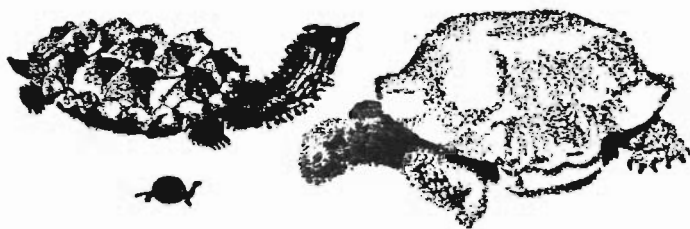

nuḡanman mumnallan, iktəlin albara təptizəmi. Cerepahəḡi əkiksən səḡdənnəḡizin, hukitəḡizin, ḡiramnagacin, manni. Ələ zuləḡizin oldosolḡizin saḡasəl bisi. Tar saḡasəlduli nuḡan halḡarwi, dilwi, irḡiwi juwuwki. Bi Miltonduk cerepahawa tagdisinim, icəttəwi — on səḡdənnən oḡowco, ema əkiksən, on əkiksəduwi dikəniwki.

ḡaləlduwi zawucazana, əkiksən dogidatkin icəcilmı, kəḡḡurəkkəcindu, haktira, tala ekun-mal inzəri koḡnomo icəwzəwki. Bi, icəciksə, cerepahawa cūkaldula nodam, tadék caski surum. Milton nuḡanman əcən əmənzərə, lawadazana, amarduw əməzəcən. Tadék umnət ḡeḡasinan, cerepahawa amḡadukwi burirən. Cerepaha, Milton amḡadun bizənə, maḡawi juwcən, amḡadun osiktalacan. Milton, cerepahawa buriksə, tikulca binə gogollon, tadék ḡan amarduw lawadasinan. Bi nuḡanman əməniwkəcim. Miltonmi əwki əmənzərə. Tadék bi, cerepahawa tagdisiniksa, nodam. Cerepaha dargidadun. Miltonmi dunnəwə uləllən. Copkokowo uləksə, Miltonmi cerepahawa bularan, tukulat imarən.

Cerepahal, bazalakilgacir, kulisalgacir, dunnədu, mudu bizəwkil. Hutəltin umuktalduk baldiwkil. Cerepahal dunnədu umuzawkil. Nuḡartin, dəḡilgəcir, umuktalduwar əwkil təḡəttə. Umuktaltin, tiruksəl-

gəcir, mənəkər hultərgəwkił, taduk cerepahatkar baldiwkił. Cerepahal hujukəkər tigəkəndisəl biwkił. Həgdil ilan arsinil ɣonimlltin, zur-zar pudəcil biwkił. Həgdil cerepahal lamuldu bizəwkił. Nəɣnənidu umukən cerepaha ɣamazija umuktala umuwki. Cerepaha əkiksən—tar əwtiləlin biwkił. İləlɣil, bəjurɣil əwtiləltin hərəkəltə, daran biwkił, cərepahalɣil darp-kaldiwcal əkiksəgəcir ocal. İləlɣil, bəjurɣil əwtiləltin ullə dogidadun biwkił, cerepahaɣil əwtiləlin ullən ojogizin biwkił.

Lew, ɣinakcan

Londondu¹ bəjɣəlwə icəwkətcəŋkitin, icətnəlitin məɣurwə, ɣinakirwa, koskalwa gaŋkitin, bəjɣəlwə ulidəwər.

Umnəkən bəjə bəjɣəlwə icətmulcən: nuɣan tulilə ɣinakcanmə zawaran, nuɣanman bəjɣəructulə əməwrən. Nuɣanman iwrə, bəjɣəlwə icəttən. ɣinakcanmə gaksal, kurecila awsala nodarə, lew zəwdən.

ɣinakcan irgiwi kapcacan oŋanɣidatki kapcawummin. Lew nuɣantikin dagamaran, ɣoktaran.

ɣinakin oŋkancan, maɣalwi ugirrən, irgitwi omillan. Lew maɣatwi nuɣanman somnalbusnan, hukusnən. ɣinakcan mikcanən amargulduwi maɣalduwi lew dərəklən illan.

Lew ɣinakinma icəttən, oldosolduli icəttən, nuɣanman əcən ilicərə.

Hunɣin lewdu ulləwə nodarəkin, nuɣan əmdukəcisinən, hadiwan ɣinakcandu əmənən.

¹ London tar həgditku gorot dunnədu, Anglija gərbiçidu.

Dolboltono lew asinakin, ɲinakin huklāsınən, dilwi lew halgandun nērən.

Tariptiduk ɲinakcan lewnun umukāndu kurecidu awsadu bilcən. Lew nuɲanman əŋkin ilicārə, zəw-zəŋkin umukāndu, hadun nuɲannunin əwizəŋkin.

Umnə bajan—ɲinakin hunɲin bəjɲərুক্তulə əmə-rən, ɲinakinmi tagrən. Nuɲan ɟunən: „minɲi mən-dikəw ɲinakinmi“, bəjɲərুক্ত ɲuɲədukin əjəttən, budən. Hunɲitin bumullən. ɲinakinma ərilləktin, gadawər, lew lapcararən, icillən.

Tugi lew ɲinakcannun anɲaniwa upkatwan kurecidu, awsadu bicətin.

Anɲani iltəncələn ɲinakcan, ənuniliksə, burən. Lew ətərən zəwzəmi, ɟirkuzana, ɲinakcanmə ɲoktazacan, ciwzacan, tadék nuɲanman maɲatwi som-nalwuzacan.

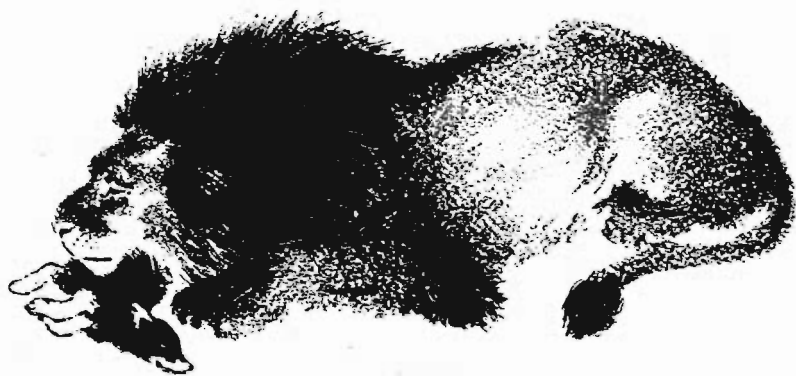
Nuɲan, tiliksə ɲinakcanin bucəwən, umnət mikcanən, mənmi oldosolduliwi irgitwi uktullən, kureci awsa oldosoldulin cinməcillən, serəŋilwa, polwa koɲillan.

Tirɟaniwa upkatwan nuɲan kurecidu awsadu hawanazacan, ciɲəzəcən. Tadék buni ɲinakcan dagadun huklāsınən, cərurərən.

Hunɲin buniwə ɲinakcanmə suruwmulcən, lew ɲimətwə əŋkin nuɲantikin tinə.

Hunġin ġuncəzəcən, lew əruġmi omġozonġowan,
huġtuġə ġinakcanmə burəktin. Nuġantikin inzəriwə
ġinakcanmə iwrə, lew nuġanman umnət kasiran.
Taduk nuġan buniwə ġinakcanmə maġalziwi kum-
bərən, tuġi tunġallawa hukləzəcən.

Nuġidu tirġanidu lew burən.

Worobej, welakal

Umnā bi, tuligidādu ilitcana, gulə dasiptinin hər-gidālən welaka umukwan icətcəcəw. Icətcərəkiw, zuktə welakal dəgilcətin, umuktin doja acin əmən mucən.

Nuḡartin dəgiktəzərəktin, dasiptinduk worobej dəgrən, umuktiki cinmənən, murəli icəttən, daw-sirən (lədunərən), umuktula ugduşinan. Umuktuk dilwi juwrən, cullillan.

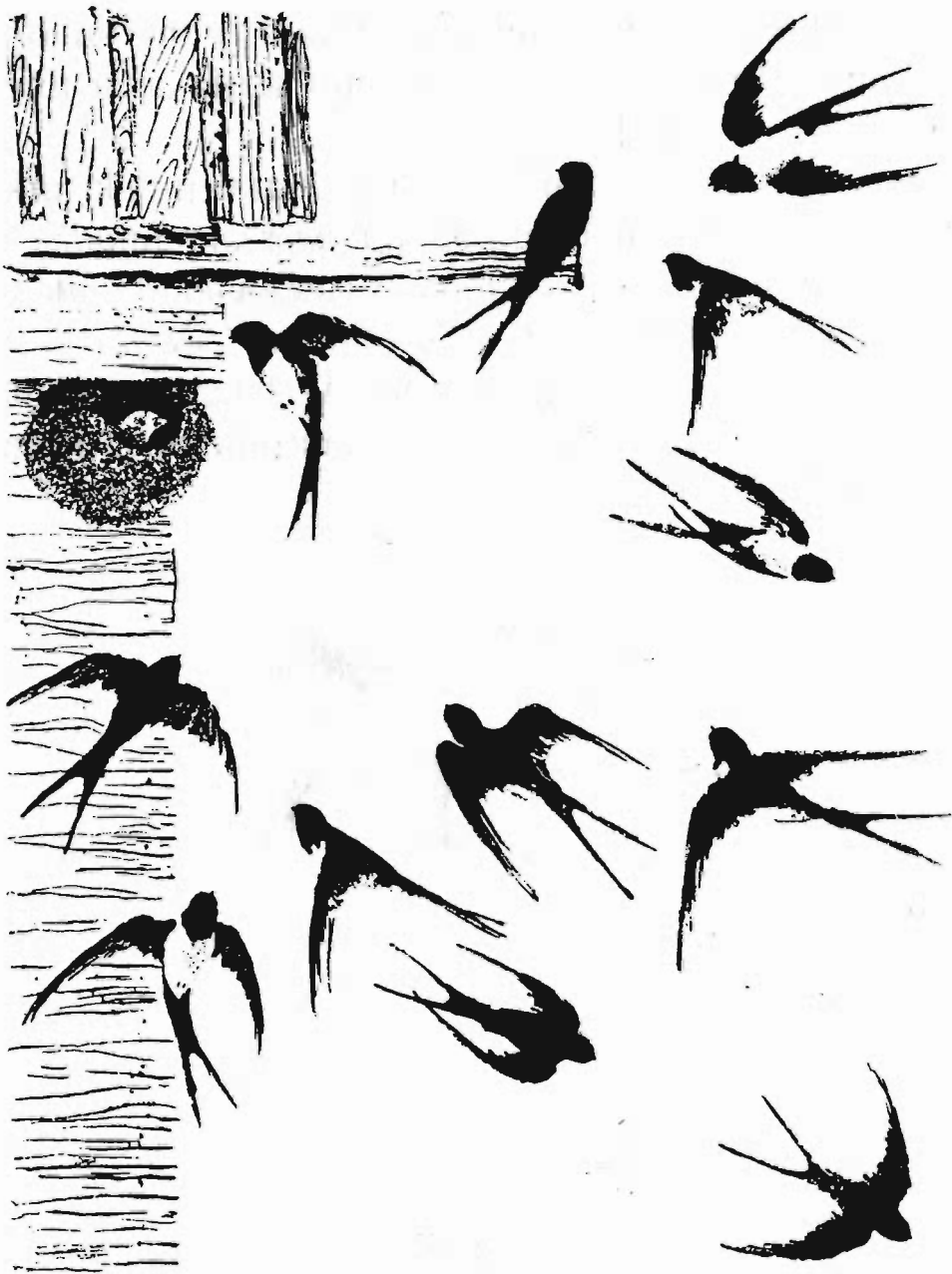
Amakan welaka umuktikiwi dəgrən. Nuḡan umuktulawi ugduşissan, icərən cipicawa, cipinallan (cerḡasinan), lədunərən, tadék dəgillən.

Worobej, cullizana, təgətcəcən.

Umnət welakal ulgənin dəgrən. Upkat welakal umuktiki dəgrə, cipicawa icətmuzərilgəcir, tadék ḡan dəgillə.

Worobej, ənə ḡələllə, dilitwi horolbuşacan, cullizacan.

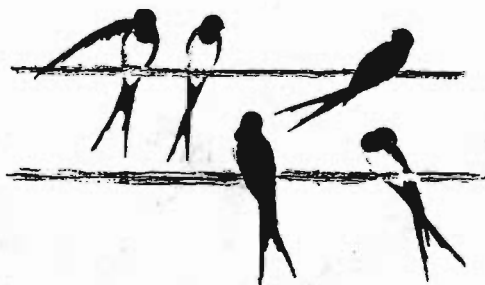
Welakal ḡan umuktiki dəgrə, ewa-wal ora, ḡan dəgillə.

Welakal əcətin hitəklə dəgiktərə: nuḡartin oḡo-
nolduwar tipalawa əməwwətcəcətin, asutakanzi umuk
urkəwən dascanal.

Ḥan dəgillə, tādük mucura, hata umuk urkə-
wən dascanal. Umuk urkən hilitwər əmənmuḡzəcən.

Ələkəs worobej nikimnan icəwzəcən, tādük ələ
umukin dilkanin, tādük ələ oḡonon icəwzəcən, ta-
duk upkacin icəwzəmi ətərən. Welakal nuḡanman
umuktu siwara, dəgillə, zuwa murumnək jəḡzənəl,
dəgiktəllə.

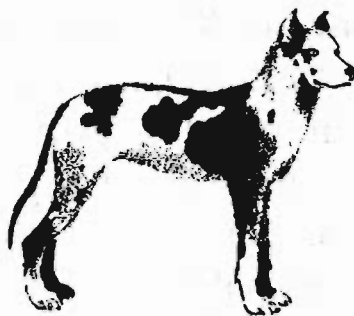

Togowo simnil ɣinakirtin

Hadildun gorodildu zuł zəgdəlləktin, dordutin kuɣakar əmənmuwkil. Kuɣakar, ɣələlīksəl, simulanal, dikəncəwkil, tarit nuɣarwatin əɣi juwrə biwki. Saɣɣandu nuɣartin əwkil icəwrə. Tar zarin Londondu ɣinakir tatigawcal. Taril ɣinakir togowo simnilnun bižəwkil. Žu zəgdəlləkin, togowo simnil ɣinakina uɣiwkil, kuɣakarwə juwdən. Umukən targacin ɣinakin Londondu zan-zurwə kuɣakarwə juwcən (bədunəcən). Gərbinin Bob bičən.

Umnəkən zu zəgdəllən. Togowo simnil əmərəktin, arcaptiki asi tuksaran. Soɣozono, nuɣan ɣunzəcən zudun zuci hutən əmənmučəwən. Togowo simnil Bobwa uɣnə. Bob tuktiwunduli ugiski huktilən, saɣɣandu sokoriwran (hallən). Tunɣali minutalduli nuɣan zuduk jurən. Nuɣan kuɣakanmə lawadazacan. Awgarawə hutəwi icəksə, urunduk soɣozono, əninin hutələwi tuksamalcaran. Togowo simnil ɣinakinma bultera, icəttə iɣaktan əcən ba-

dargara. Bов zutki huktissəzəcān. Togowo si-
mnil, zalilduwar gunnəl, zudun ŋi-wəl inzəri bisiwēn,
ŋinakinma tinə. ŋinakin zutki huktirən, amakan,
ewa-mal lawadazana, zuduk juməlcərən. Iləl, lawada-
nawan icətnəl, iŋəktəllə: nuŋan kuŋakanŋacinmə
əwiwunmə əməwrən.

FILOL. UN FILOS.
FAKULTĀTES
BIBLIOTĒKA

*Л. Н. Толстой „Рассказы о животных“
На эвенкийском (тунгусском) языке*